

С „Теодор Траянов и съвременността“ Владимир Янев търси отговора на въпроса, създаде ли традиции поетът и кои са неговите последователи. Наглед неочаквано открити (ако приложат списъка, такова ще бъде и читателското впечатление), следовниците са добре анализирани в избрания план. Авторът избягва отговора на въпроса защо днес „трябва да приемем този сложен поет“, но поучително и убедително звучи изводът му: „Поесията му не е мъртва, макар и все още да е в много отношения загадка“.

В „Теодор Траянов и неговият мир“ Христо Йорданов всъщност рецензира книгата на Моисе Бенароя за поета. Разбира се, рецензията, писана след повече от половин столетие, получава редица нови възможности — тя може да съпостави (и го прави) критическите анализи и прозрения далеч преди края на творческия път със завършения вид на Траяновото поетично дело и с множеството по-късни оценки за него. Интересното в статията се дължи и на съобщенията фактологични находки.

„Щастливата критическа съдба на поета“ на Алберт Бенбасат има две цели — да проследят критическата рецепция и като отдели и оцени най-сполучливото, да очертае един сборен критически Траянов образ. Това е постигнато, но може би не трябваше от изследването да отсъствува книгата на Моисе Бенароя — липса, която в сборника се допълва от предходната статия на Хр. Йорданов.

Възможно е в хода на размислите за отделните статии да съм проявил критичност в по-голяма степен от приетата. Водили са ме значимостта на тематичните замисли и не навсякъде равнозначната им осъществявност, както и убедеността, че на дълго замълчаваните творци като Траянов нашето време дължи много. А иначе го казах в началото — сборникът „Теодор Траянов. Нови изследвания“ несъмнено намалява дълга ни.

Йордан Каменов

„СВЕТЛОСЕНКИТЕ НА ТАЛАНТА“
от АЛЕКСАНДЪР СПИРИДОНОВ. Пловдив, 1986, изд. „Христо Г. Данов“. 256 с.

Новата книга на Александър Спиридонов „Светлосенките на таланта“ представлява важен момент в развитието на автора. Спиридонов е известен като литературен критик с темпераментно и остро перо, със своя позиция, която е готов да отстоява винаги и навсякъде. Духовна енергия и критически патос произлизат и рецензиите му върху дадени творби, и разсъжденията му в статии върху актуални тенденции и проблеми, и в профили на поети и белетристи, чието развитие внимателно следи. В последната му засега книга акцентът пада върху проявленията на истинския талант: увлечения и пристрастията му, успехите и временните му неудачи. Авторът не разкъсва връзката индивидуално творчество — литературен

процес и това му позволява да аргументира убедително своите заключения. „Светлосенките на таланта“ е грижливо и прецизно съставен сборник и по отношение на композиция, и в тематично-проблемно отношение, и като разнообразие на похвати и критически техники. Отделите му части „Традиция и новаторство“, „Профили“ и „Критически дневник“ съставляват три етапа от самата литературна критика: оперативният жанр (рецензията), профилът и обзорно-проблемната статия. Така организирани, материалът ни дава възможност да проследим визуално критическия процес от единичния фрагмент до цялото. Добрата организация се проявява и във всеки от тези раздели, които са здрави ядра от цялостния авторски замисъл. „Традиция и новаторство“ включва четири статии: „Априлският дух и литературата“, „Социално, национално и интернационално“, „Селянофилът“ и „Вапцаров — наш съвременник“, но още заглавията подсказват единното им звучене. Авторът си е поставил за цел да очертае най-важното от литературните тенденции и явления през 60-те години и чрез тях да осмисли хода на днешното развитие. Навременните позовавания върху творчеството на поети и белетристи разкриват приемствеността между поколенията в областта на идеите, на социалния им заряд и художественото им претворяване. Ал. Спиридонов е успял да влезе в индивидуалния натюрел на белетристи като Б. Райнов, А. Гуляшки, К. Калчев, Ив. Петров, Д. Фучеджиев, И. Радичков, Г. Мишев и др., поети като Г. Джагаров, Л. Левчев, Слав Хр. Караславов в общия развой на социо-културните процеси с оглед на „проблема за качеството — като проблем за героя и конфликта, за идейно-естетическото извисяване на съвременната ни литература, за преодоляване на сивотата и посредствеността“ (с. 23) и на тази база да изведе актуалните задачи пред съвременния литературен процес. В идейно-граждански план ръководна нишка в анализите на Спиридонов е единството на социално — национално — интернационално. Неслучайно критикът взема за основа на своите тълкувания благодатното време на годините след Априлския пленум, когато литературата е наситена със съдбоносни конфликти от нравствено-естетически характер, когато откровено и нелицеприятно се спори за съдържанието и формата за героите и конфликтите, за региона и извисяването му на общонационално и общочовешко равнище. В патоса на тогавашното време авторът намира не само опорните точки на някои от днешните тенденции и в положителен, и в отрицателен смисъл, но чувствава и духовна приобщеност към него. Защото Ал. Спиридонов не е от типа литературни критици, които осмислят безстрастно или чисто литературоведски поуките от миналото. За него всеки момент, всеки детайл от литературния живот и прави са възможност за наблюдения, за сравнения с настоящето, за позоваване или отричане. И когато пише за уроците на „голямата четворка“: Д. Талев, Д. Димов, Ем. Станев, Г. Караславов, и когато се позовава на

други автори и произведения, той се изявява като неуморим борец за чистота и правдивост, за запазване на демократичните традиции на нашата литература като дух, гражданска ангажираност и поетика. Предшните самостоятелни монографии върху творчеството на Д. Тадев и Г. Караславов му дават възможност в сегашните си анализи да огледа цялостното литературно развитие върху здравата основа на идейните и нравствените ценности в нашето общество и на този фон да се противопостави на еднакво вредните за литературния процес линии на отказ от духовна приемственост с демократично-реалистичните традиции от миналото, а, от друга страна — с абсолютизирането на регионалното чрез увлечението по „примитива“. Може би именно тук наред с положителните примери Спиридонов трябваше да посочи и творци, и произведения, които по неговите думи „жонглират така с полуистини, без да се домогнат до сложната истина за нашето литературно развитие през последните десетилетия“. Защото поуки се черпят не само от успехите, а и от неудачите, още повече, че и днес в немалко произведения се срещат рецидиви от единия или другия тип. Дължини сме обаче да подчертаем, че в избраната от автора критическа тоналност той е съзрял да разкрие общочовешките измерения на най-добрите български творби в поезията и белетристиката, които остават пример за следване от новите поколения творци. В същото проблемно русло, но от друг ъгъл на зрение, е статията за Ванцаров, в която разкрива ония черти на личността и творчеството му, които го правят наш съвременник и са най-точно възпълнение на единството между личност и общество, творец и литература.

Като своеобразно продължение на темата за връзката регионално — национално се явява есето „Селянофилът“. Есенцистична форма, заредена с публицистичен изблик, не е чужда на Спиридонов, напротив. В нея той се чувства уютно, защото тя му позволява да изяви най-добрите качества на полемичния си дух, чрез които в дадения случай разобличава социалната демагогия на селянофилите и ловкото им кокетиране с чувствата на читателите.

На фона на твърде съществува и актуален разговор, подет от критика за традицията и приемствеността в литературата, уместно са вмъкнати неговия спомени и размисли за творчеството на Г. Караславов. Тяхното качество се повишава от грижливо водения дневник от автора за срещите му с именития писател и от присъщата му откровеност, когато съобщава за някои по-малко известни черти от неговия характер. С това той дава пример за уважение към неподправената истина, против изкуственото канонизиране на творческите личности.

Във „втората“ част от сборника на Спиридонов са поместени профили за Георги Джагаров, Веселин Андреев, Слав Хр. Караславов, Антон Дончев и Крум Григоров. С оглед на проблемите, анализирани в „Традиция и новаторство,“ тяхното присъствие тук е напълно естествено. Краткият синтез върху отделни

страни от творчеството им в обзорно-проблемните изследвания вече отстъпва място на задълбочен и самостоятелно разгърнат анализ. Така всеки от петте профила поотделно и всички заедно се вписват в цялостната проблематика на сборника. Ако разгледаме подхода на автора в „портретуването“, ще забележим, че при Г. Джагаров, В. Андреев и Кр. Григоров той е подхождал избирателно, като е акцентувал или върху най-значимите моменти от творчеството им (първите двама), или е дал обща оценка въз основа на споставката с разработени сходни проблеми у други творци (Кр. Григоров). Преди да се спрем повече върху методиката на изследване у Ал. Спиридонов, трябва да отбележим, че когато е включвал профили в книгата си, не се е ръковолил от равнището на общественя престиж на авторите. Без да изпада в уравниловка, той е прецизирал своите оценки на базата на литературните качества на произведенията, в които се оглежда личността на техните създатели. В профила за Г. Джагаров критикът изтъква неразделното единство на неговия талант и личност, на гражданския му пример, намерил убедителни творчески превъплъщения. Тук Спиридонов се разкрива не само като ерудиран критик, но и като човек с тънък усет за връзката между личността и духа на времето. Профилът за Джагаров, както и този за В. Андреев явяват за цел единствено обзора върху техните съчинения, а проектират личността и делото им върху цялостния развой на литературата, разкриват мисията им на здрав мост между поколенията, съхранили в себе си революционния пламък на две исторически епохи. Друг много важен момент в тези профили е амбицията на Спиридонов да извлече от съприкосновението с творческите личности онези най-ценни качества от техния характер, които имат пряко или косвено отношение и към самата критика. Неслучайно профила за Джагаров критикът започва с обявената от него през 70-те години като председател на СБП война на критиката, проповядваща „хвалестения разгул“. И по-надолу споделя впечатленията си от днешното и състоянието: „кади тамиях, като често зад похвалите — вече обезценени, вече износени, вече изтощени до немай-къде — забелязваме да ни се криви в грозни гримаси, да ни предлага деформации на автори и тенденции под формата на утвърждение“ (с. 89). Тези мисли изглеждат само на пръв поглед подхвърлени мимоходом, колкото да изявят трудността да се намерят недевальвирани критически слова за духовните им първенци. Общуването с тях подизвиква искрения патос на автора, подклажда непримиримота му да отстоява чистите нравствени устои на творчеството. Безценен влог в днешната ни литература имат съчиненията на В. Андреев, възпълтили в себе си революционната романтика, оптимизма и хуманизма на предишните поколения. Трудно би могла да се даде по-явна и лаконична характеристика на този поет, гражданин и общественик от думите на Спиридонов: „Видял човека в сияйни герои-

чески ситуации, свидетел на небивали картини на духовен подем, Веселин Андреев твори с амбицията да издигне своя съвременник до звездите от Съпротивата, да го сроди с нейния хуманистичен патос, да укрепи волята му в борбата за ново общество и нов човек" (с. 110).

Краткият, но написан с любов и познание очерк за писателя Крум Григоров разкрива ония качества на Ал. Спиридонов, които му спечелиха име на нелицеприятен, но толерантен критик. Без да приписва на стария майстор качества, които той не притежава, без да разкроява дейността му, но и без да го дарява с обидно снизхождение, авторът прави един обективен критико-есенцистен синтез, като впила в него свои лични наблюдения и мисли от други критици и писатели. Независимо че е писан приживе на Кр. Григоров, този очерк и днес, след кончината му, не променя характера си на вярно и точно свидетелство за неговото време и живот.

Профилите за Слав Хр. Караславов и Антон Дончев са разгърнати студии, в които авторът изследва от различни страни творчеството им, очертава богатствата на индивидуалния им натюрел, прави детайлни анализи в посока на замисъла, изобразителните похвати, цялостната реализация, оригинално тълкува героите им в светлината на времето, в което живеят, обръща внимание на поетиката на творбите. Ал. Спиридонов следи в продължение на години извите и на двамата автори, той бе един от първите, които написаха рецензии и статии почти веднага след излизането на романа на Слав Хр. Караславов „В дните на цар Ивайло, на хан Ногай, на Георги Тертер и Тодор Светослав“ и първата част от трилогията на Антон Дончев „Сказание за Аспарух, княз Слав и жреца Терес“. На критик като Спиридонов допадат исторически романи, в които мъдростта на вчерашния ден е изведена като духовно послание към нашите съвременници, в които образите на героите са заредени с драматизъм, а поведението им е отглас на конфликти с общочовешко звучене. Профилът за Слав Хр. Караславов е едно от най-интригуващите посветени нему съчинения заради проникновеното осмисляне на битието му на поет и белетрист, заради прецизно изведените връзки и зависимости между големите теми в творчеството му и разностранната им жанрова и художествено-естетическа защита. По мое мнение и очеркът за Антон Дончев не е само личен успех за Спиридонов. Той е верен и точен прочит на върховете в творчеството на писателя — „Време разделно“ и настоящата трилогия. Белетристът, както отбелязва Спиридонов, със „Сказание за Аспарух...“ развива поетиката на романа „Време разделно“, задълбочава я и я издига на ново качествено равнище. Двата романа са създадени в два периода от литературното ни развитие — единият във времето на преодоляване на духовната стагнация от 50-те години, на разкрояване на творците от догмите на канона, когато те започват да възкресват българските традиции и душевност чрез силата на словото,

другият — в нашето време на жанров синкретизъм, синтез на разнообразни художествени подходи и изобразителни внушения. Очеркът за Антон Дончев продължава една от фиксираните още в началото на книгата линии: регионално — национално — интернационално, интерпретирана оригинално и в профилите на другите творци. Другата червена нишка, прорязваща сборника, е за патриотизма и гражданската позиция на личността в контекста на историческото развитие. Чрез петте очерка във „втората“ част Спиридонов не само уплътнява теоретическите си концепции на индивидуално-личностна основа, но, като разглежда конкретните творби и времето на тяхното създаване, очертава двойна връзка: приемствеността в развитието на българската душевност и зигзагите на литературния процес. Неслучайно критикът изпява пристрастието си към творци, за които историята е жива памет, които са реставратори на миналото заради ценното в духа и традициите на нашия народ.

„Критическият дневник“ на Спиридонов е напълно подчинен на цялостния композиционен замисъл. Авторът е спрял погледа си върху книги, чиято проблематика е актуална и съвременна независимо дали сюжетът ни отвежда в съвременността, в близкото или по-далечното минало. Поетичните стихосбирки на Н. Зидаров, Л. Стефанова, Л. Еленков, Е. Евтимов чрез образа на лирическия им герой са ни близки, както и героите на Б. Райнов, Г. Мишев, М. Ягодов, с оптимистичното им чувство към живота, с гражданската им непримиримост към рутината и застоя, с богатата им душевност и лирически сърца. На пръв поглед учуващо е, че авторът е включил в дневника си неравностойни автори и творби. Неговата цел е била да хване „в крачка“ литературния процес, да го представи такъв, какъвто е, без маска и грим. Именно това оправдава анализа върху роман като „Ветровете оставят следи“ от Д. Мантов, който е явен неуспех за автора (Спиридонов го е използвал не като обект, върху който да забие критическото си жило, а като проявление на негативна тенденция) или дебютния сборник на Д. Богоев „Панаирът“ (проблемът за надмование на регионалното в съчиненията на младите). Десетината рецензии показват и възможността на сравнително малко място да бъдат използвани различни подходи и техники към разглежданите творби — от класическия тип рецензия (Б. Райнов — „Не ме размивай“), през интригуващия фрагмент-размисление (Г. Мишев — „Произведено в провинцията“) до рецензията портрет („За две книги на Л. Еленков и за стила му“) и аналитично-проблемната статия („Размисъл в планината за човека. Е. Евтимов — „Планина“).

Сборникът на Ал. Спиридонов „Светлосейките на таланта“ е отражение на тенденциите за философско-естетическо превъоръжаване на критиката в изпълнение на задачите, поставени ѝ от общественото и духовното преустройство у нас.

Стефан Влахов-Мишев

SOMMAIRE

Ghéorgui Dimov — L'histoire et la théorie de la littérature bulgare et les processus de la conscience nationale	3
Angéla Dimitchéva — Une voix dans le labyrinthe des espaces (La poésie de Blaga Dimitrova des années 80)	13
Vladimir Toromanov — Aperçu de la science-fiction bulgare pour enfants et adolescents du début des années 80.	28
Zoia Andonova — Le natif de la Dobroudja dans les œuvres des écrivains bulgares	36
Nikolaï ArétoV — Observations sur les traductions de Christoph Schmidt à l'époque du Réveil national bulgare	51
Véra Gantchéva — L'enfer perdu (Les réussites de Stig Dagermann)	68
Siméon HadjikosseV — La communauté poétique et culturelle de la Septimanie et l'influence de la poésie lyrique provençale sur la poésie catalane et castillane	81
<i>Profils</i>	
Zlatko TasseV — Mathei Chopkine	98
<i>Communications scientifiques</i>	
Dimitre Mikhaïlov — Lettres de Stoïan Mikhaïlovski	112
Katia Mitova — L'équilibre entre „l'étranger“ et „le national“	130
<i>A travers la presse étrangère</i>	
Lu dans les revues littéraires de l'URSS	139
<i>Revue</i>	
Vladimir Philippov — „Things supernatural and Causeless. Shakespearian Romance“ par Marko Minkov	142
Yordan Kaménov — „Théodore Traïanov. Nouvelles études“, recueil	143
Stéphane Vlakhov-Mitsov — „Les lumières et les ombres du talent“ par Alexandre Spiridonov	146

СП. „ЛИТЕРАТУРНА МИСЪЛ“ ПРИЕМА ЗА ПУБЛИКУВАНЕ СТАТИИ С ОБЕМ ДО 40 СТАНДАРТНИ МАШИНОПИСНИ СТРАНИЦИ — 30 РЕДА ПО 65 ЗНАКА, В ДВА МАШИНОПИСНИ ЕКЗЕМПЛЯРА (ИЛИ ОРИГИНАЛ И КСЕРОКОПИЕ). АВТОРИТЕ ДА ПОСОЧВАТ ТРИТЕ ИМЕНА, АДРЕСА И ТЕЛЕФОНА СИ. РЪКОПИСИ, КОИТО НЕ ОТГОВАРЯТ НА ТЕЗИ ИЗИСКВАНИЯ, НЕ СЕ РАЗГЛЕЖДАТ ОТ РЕДКОЛЕГИЯТА

Адрес на редакцията: сп. „Литературна мисъл“, ул. „Чапаев“ 52, бл. 17, 1113 София, тел. 71—31 (вътр. 39—94)

© Институт за литература
при БАН
1988
с/о Jusautor, Sofia

Технически редактор *К. Иванова*

Дадена за набор на 26. XI. 1987 г. Подписана за печат на 29. II. 1988 г. Формат 70/100/16
Печатни коли 9,25 Издателски коли 11,99 Тираж 1720 Изд. индекс 11592
Годишен абонамент 12 лв. Отделна книжка 1,30 лв.

Печатница на Издателството на Българската академия на науките
1113 София, ул. „Акад. Г. Бончев“, бл. 6
Поръчка № 72